

**Cech kožešníků Horšovský Týn
1651–1856**

Inventář

EL NAD č.: 547
AP č.: 402

Radka Kinkorová
Horšovský Týn 2014

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	6
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	6
Seznam použitých pramenů a literatury	7
Inventární seznam	8

I. Vývoj původce archivního fondu

Počátky cechovního systému v českých zemích úzce souvisejí s rozkvětem řemesel a výroby v rozvíjejících se městech. Řemeslníci stejného nebo podobného oboru se záhy začali sdružovat do bratrstev, která kromě vlastních ekonomických zájmů plnila rovněž důležitou korporativní roli v otázce sociální. Cechovní organizace měly svoji pevně zakotvenou podobu. V čele cechů stál cechmistr nebo cechmistři (cechovní starší), kteří dbali, aby se cechy řídily řádem stanoveným v cechovních statutech neboli artikulech, zahrnujících pravidla pro provozování řemesla, výuku řemeslnického dorostu a rovněž zásady dobrých mravů. Zpočátku byl cechovní systém přínosem pro rozkvět řemesel, později však nepružná pravidla jednotlivé řemeslníky příliš svazovala, výrobu unifikovala a neumožňovala řemeslo rozvíjet a inovovat. Přežilý cechovní systém byl zrušen živnostenským řádem v roce 1860.

Kožešnictví, jak už sám název napovídá, patřilo mezi kožařská řemesla, kterých bylo podle hrubého součtu více než dvacet (kožešníci, koželuzi, zámišníci, pergameníci, sedláři, brašnáři, ševci, řemenáři, uzdaři aj.).¹ V menších městech se řemesla tak úzce nespécializovala a slučovala v jednom řemesle vícero znalostí a dovedností. Přesto vymezení určitého druhu prací představovalo opakovaně se vyskytující problém. Časté spory museli kožešníci řešit s krejčími, kteří se znovu a znovu pouštěli do šití a výroby kožichů. Srozumitelné pravidlo, které zakazovalo krejčím podšívát oděvy „chlupatým futrem“, představoval desátý článek kožešnických statut. Stejně tak normativ řešil i stížnosti kožešníků na židy, kteří si nechali pokoutně dělávat kožešnické zboží a také na trzích i mimo ně prodávali kůže a kožešiny, a zakazoval židům takto způsobovat škodu kožešnickým mistrům (článek 9).²

Kožešníci patřili mezi vážené řemeslníky, což dokládá i pořadí jejich cechu při průvodech a veřejných slavnostech. Karel IV., jenž v roce 1354 stanovil posloupnost pražských cechů, jim přidělil čtvrté místo v řadě po malířích a zlatnících.³ Znak obecně rozšířený a užívaný kožešnickými cechy původně získal staroměstský kožešnický cech privilegiem Vladislava II. z 28. dubna 1473.⁴ Listinou z 21. května 1473 byl staroměstský kožešnický cech povýšen na tzv. zemský cech, jehož pravomoc se vztahovala na veškeré cechy v Čechách.⁵

Počátky cechovního sdružení kožešníků v Horšovském Týně nejsou spolehlivě doloženy. Lze předpokládat, že stejně jako jiná řemesla i kožešnictví mohlo být na biskupských statcích provozováno záhy po jejich založení. V centru panství se pak uplatnila mnohá specializovaná řemesla, mezi něž se zařadilo i kožešnictví.⁶

Cech měl svoji samosprávu, ale současně byl podřízen městské správě. Cechmistr nebo cechmistři bývali voleni na cechovních shromážděních a potvrzováni městskou radou,

¹ HUSA, Václav – PETRÁŇ, Josef – ŠUBRTOVÁ, Alena. *Homo faber : pracovní motivy ve starých vyobrazeních*. Praha : Academia, 1967, obr. 92.

² Ke sporům o vykonávání kožešnického řemesla a prodeji kožešnických výrobků srov. HÜCKE, Jan. *Sbírka historických památek řemesla kožešnického od jeho vzniku až do spojení všech tří cechů pražských roku 1785*. Praha : Nákladem Společenstva kožešníků v Praze, 1939, s. 104–112.

³ RYBIČKA, Antonín. Pomůcky k heraldice a sfragistice domáci : znaky a pečeti cechovní. *Památky archeologické a místopisné* 1880, s. 454–470, zde s. 459.

⁴ HÜCKE, Jan. *Sbírka historických památek řemesla kožešnického od jeho vzniku až do spojení všech tří cechů pražských roku 1785*. Praha : Nákladem Společenstva kožešníků v Praze, 1939, s. 10.

⁵ Tamtéž. K zemským cechům SEDLÁK, Vladimír: O ceších a jejich archivech. In *Archivní příručka : Sborník přednášek o archivní praxi* (ed. VOLF, Miroslav – HAAS, Antonín), Praha : Svoboda, 1948, s. 198.

⁶ Na základě Liber memorabilium civitatis Tyn–Horssoviensis (1539) 1555–1768 (uložené ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně /dále jen SOk Domažlice/ v archivním fondu Archiv města Horšovský Týn /dále jen AM H. Týn/, i. č. 45, K 10) byla analyzována celá škála řemesel, viz FRIDRICH, Jan. Město Horšovský Týn od poloviny 16. století do bitvy bělohorské : poměry právní a správní, hospodářské, sociální a poddanské, národnostní a náboženské. *Minulostí západočeského kraje XIII*, Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1976. s. 121.

kteří skládali přísahu.⁷ Jejich volbu musela stvrdit také správa panství.⁸ Tito volení představitelé cechu také zpravidla spravovali cechovní pokladnici, obsahující cechovní jmění, cechovní dokumenty a nařízení, která musela být předčítána na cechovních schůzích konaných zpravidla 3–4krát ročně. Povinností členů cechu bylo tyto schůze navštěvovat, platit pravidelné příspěvky a vůbec se řídit cechovními statuty. Dozorem nad cechy byli pověřeni cechovní inspektoři, jejichž dohlédací funkce byla zřízena v roce 1731 generálním cechovním patentem pro české země. Cechovní inspektoři bývali spolu s cechovními písaři přítomni cechovním schůzím.

Všeobecná konzervativnost cechovní organizace zabraňovala rozvoji řemesel a výroby, a proto se kontroly řemesel ujal stát. V generálních cechovních artikulech pro cechovní pořádky dědičných zemí českých ze dne 5. ledna 1739 bylo ukotveno sjednocení cechovních předpisů, zejména v oblasti vzdělávání řemeslnického dorostu, mzdových poměrů a získávání mistrovského práva. Generální cechovní patenty vydané Karlem VI. v roce 1731 a 1739 zásadně oklestily práva cechů, které se v podstatě od 16. století přestaly vyvíjet.

Všechny cechy měly ukončit svoji činnost k 1. květnu 1860, kdy vstoupil v platnost císařský patent č. 227 ř. z., živnostenský řád z 20. prosince 1859. Členové cechů se obvykle přeskupili do tzv. odborných společenstev.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Podle stručného zápisu Jana Kvíderý uloženého ve spisu o fondu převzal okresní archiv jednu listinu, pět úředních knih a jeden karton spisů tohoto archivního fondu společně s materiálem dnes náležejícím do archivního fondu Archiv města Horšovský v roce 1954 při jedné z prvních přejímek archiválií do nově vzniklého okresního archivu. V souladu s dohodou mezi ministerstvem školství a kultury a ministerstvem vnitra byl z muzeí do archivů delimitován archivní materiál vzešlý z činnosti cechovních organizací. Proto některé archiválie na sobě nesou rovněž razítko muzea v Horšovském Týně. Městské muzeum v Horšovském Týně bylo zřízeno v roce 1949 a jeho součástí se stal také městský archiv a další písemné památky vztahující se k historii města, tj. i cechovní dokumentace.

Spolu s písemnými prameny se do archivu dostala i dřevěná cechovní truhlice o rozměrech 52 x 35 x 28 cm, nabarvená nazeleno, pod barvou prý vysvítala předchozí obrazová malba. Tato pokladnice měla být údajně předána zpět do dnes již neexistujícího horšovskotýnského muzea. Kvíderovu popisu cechovní pokladny však odpovídá truhla uchovávaná v současné době v chodbě archivu a evidovaná v inventárním soupisu majetku ministerstva vnitra pod číslem D 1804017893001.

O uložení dokumentů před jejich převzetím do archivu nic určitého nevíme, můžeme se domnívat, že po dobu existence cechů byly uloženy v cechovní pokladnici, kterou spravovali cechovní starší, do jejichž domu se pokladna po jejich zvolení obvykle přenášela. Po zrušení cechů přebírala jejich doklady obvykle živnostenská společenstva a teprve snad jejich zánikem bylo vše spojeno s dokumenty městského úřadu.

Vzhledem k množství dochovaného archivního materiálu lze předpokládat ztráty dokumentů před jejich uložením v archivu.

⁷ K volbám cechovních starších viz SOkA Domažlice, AM H. Týn, volby cechovních starších v letech 1806, 1810, 1813, sign. 10/1/1, i. č. 480, č. kart. 26, přísahy cechovních starších v letech 1787, 1791–1794, sign. 10/1, i. č. 480, č. kart. 26.

⁸ SOkA Domažlice, AM H. Týn, listina z 1. května 1622, již Maxmilián z Trauttmansdorffu dává městu nový městský řád, i. č. 29, L 29.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Cech kožešníků Horšovský Týn uspořádal v tehdejší okresním archivu v roce 1967 Jan Kvídera, který zpracoval velmi stručný úvod s údaji o převzetí archiválií a pořídil rovněž jejich soupis. Kvíderův soupis je v současné době součástí spisu o fondu. Podle něj archivní fond tvořila jedna listina z roku 1657, pět úředních knih a korespondence cechu. Kvíderův soupis knih kožešnického cechu v Horšovském Týně z roku 1967 uvádí generální cechovní artikule z roku 1739, knihu smluv a úmluv (Aufding- und Freisprechbuch) z let 1759–1833, knihu patentů z let 1786–1813, knihu mistrů z let 1792–1859 a knihu jednání (schůzí) z let 1787–1859. Posledně uvedená úřední kniha skutečně obsahuje zápisy ze schůzek cechu, ovšem ne cechu kožešnického, ale cechu provaznického v Horšovském Týně.

Tato kniha byla proto převedena z archivního fondu Cech kožešníků Horšovský Týn do archivního fondu Cech provazníků Horšovský Týn (č. j. SOAP/010-0100/2014 ze dne 7. února 2014).

V roce 2006 přibyla k archivnímu fondu kniha počtů z let 1801–1856 a v roce 2011 byla do téhož archivního fondu přesunuta jedna pergamenová listina obsahující cechovní statuta z roku 1657 z archivního fondu Cech krejčích Domažlice (EL NAD 1459). Kdy došlo k přeznačení listin, protože listina z roku 1657 byla už na Kvíderově soupisu, a kdy se do archivu dostala druhá pergamenová listina, není známo.

Při současném pořádání zpracovatelka vyjmula z knihy obsahující generální cechovní artikule z roku 1739 generální cechovní patent z roku 1731 v papírové vazbě. Přibyla tedy jedna úřední kniha.

Archivní fond Cech kožešníků Horšovský Týn obsahuje archiválie z let 1651–1856. Archivní fond se dochoval torzovitě, obsahuje dvě listiny, šest úředních knih, jeden karton a jedno pečetidlo.

Pergamenové listiny obsahují statuta převzatá od plzeňského cechu kožešníků, kteří se řídili předpisem pražského staroměstského cechu kožešníků. Normativní charakter mají rovněž úřední knihy ukn 1–ukn 3, zbylé knihy jsou účetní povahy, protože všechny zaznamenávají především finanční příjmy, popř. výdaje cechovní pokladnice.

Spisy tvoří osobní doklady členů cechu, kterými jsou výuční listy, různá vysvědčení a atesty. Výuční listy obdrželi učni, které mistr prohlásil za vyučené. Po přezkoumání průběhu učení staršími cechu byl vyhotoven výuční list, na němž starší cechu potvrdili svými podpisy a přítěžením cechovní pečeti, že jmenovaný se řádně vyučil. Výuční listy nebyly předávány tovaryšům do vlastních rukou, ale podle druhého článku generálního cechovního řádu z roku 1731 byly originály výučních listů ponechávány v pokladnici cechu, u jehož mistra byl tovaryš vyučen, až do té doby, než se tovaryš někde ucházel o získání mistrovského práva. Dalšími zachovanými osobními doklady jsou osvědčující listy (atesty), na nichž cechovní starší osvědčují tovaryšům, že se při jejich cechu vyučili. Takový osvědčující list, zavedený generálním cechovním řádem z roku 1731, si měl každý tovaryš opatřit před odchodem na zkušenu neboli vandr. Mezi personáliemi lze dohledat i vysvědčení z triviální nebo hlavní školy, neboť podle nařízení z 19. prosince 1779 neměl být do učení přijat chlapec bez osvědčení o nabytém školním vzdělání. Na řemeslo se také nemohl dát ten, kdo nedisponoval atestem o tom, že ve škole prošel výukou náboženství.

Jazykem archiválií je čeština (listiny) a němčina. Všechny archiválie s výjimkou knihy příjmů a výdajů, která má potrhaný hřbet, jsou v dobrém fyzickém stavu a nevyžadují konzervátorský zásah. Pergamenová listina z roku 1657 prošla konzervátorským ošetřením v litoměřickém ateliéru Františka Křivánka v roce 1993 (viz restaurátorský protokol).

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Z dochovaných archiválií horšovskotýnského kožešnického cechu se lze seznámit s normativy platnými pro cech jednak ze statut, která určují pravidla fungování cechu, řeší záležitosti mistrů, tovaryšů a učedníků, stanovují pevné taxy za jednotlivé úkony, vyměřují pokuty a zahrnují rovněž prostředky na ochranu kožešníků před konkurencí krejčích nebo před cizími obchodníky. Jednak se dochovaly i generálie z let 1731 a 1739, jejichž výtisky cechovní organizace musely (podle 14. článku patentu z roku 1731 a 6. článku artikulí z roku 1739) po jednom výtisku uchovávat ve svých pokladnicích a předčítat z nich na výročních schůzích cechu a učedníkům při jejich propouštění z učení. Ostatně toto ustanovení obsahuje i kniha opisů nařízení (ukn 3).

Zajímavé poznatky k vývoji cechu poskytuje zejména srovnání znění statut z roku 1651 (lio 1), 1657 (lio 2) a statut z roku 1679 (kar 1).

Učňové nově se hlásící do cechu zaplatili do cechovní pokladnice určený příspěvek, jiný poplatek pak tvořil součást procesu prohlášení učedníka za vyučeného. Obojí se zapisovalo do knihy přijatých a vyučených učedníků (ukn 4): a to přijatí v letech 1759–1833 jsou poznamenáni na začátku knihy, vyučení v letech 1762–1840 od poloviny knihy. Obdobně se evidovali do zvláštní knihy (ukn 5, Meisterbuch) mistři nově přijatí v letech 1760–1836. Přitom se jeví, že zápisy do roku 1810 byly opsány ze starší předlohy, neboť všechny vykazují jednotnou písařskou úpravu i stejnou barvu inkoustu, navíc se s nimi shoduje rovněž způsob dopsaných zápisů o úmrtí jednotlivých mistrů.

Přestože se archivní fond Cech kožešníků Horšovský Týn nedochoval v úplnosti, poskytuje badatelům údaje o organizaci cechovního systému a fungování řemeslné výroby na Horšovskotýnsku. Avšak k hlubšímu poznání dějin horšovskotýnského cechu kožešníků bude třeba využít i archiválií uložených v dalších archivních fondech, např. Archiv města Horšovský Týn (SOkA Domažlice) nebo Velkostatek Horšovský Týn (Státní oblastní archiv v Plzni).

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Cech kožešníků Horšovský Týn uspořádala a archivní pomůcku zpracovala Radka Kinkorová.

V Horšovském Týně dne 16. září 2014

Radka Kinkorová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv (dále SOkA) Domažlice, Archiv města Horšovský Týn (dále AM H. Týn), Liber memorabilium civitatis Tyn – Horssoviensis (1539) 1555–1768, i. č. 45, K 10.

SOkA Domažlice, AM H. Týn, listina z 1. května 1622, již Maxmilián z Trauttmansdorffu dává městu nový městský řád, i. č. 29, L 29.

SOkA Domažlice, AM H. Týn, záležitosti cechů, i. č. 480, č. kart. 26.

Literatura

FRIDRICH, Jan. Město Horšovský Týn od poloviny 16. století do bitvy bělohorské : poměry právní a správní, hospodářské, sociální a poddanské, národnostní a náboženské. *Minulostí západočeského kraje XIII*. Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1976, s. 109–135.

HUSA, Václav – PETRÁŇ, Josef – ŠUBRTOVÁ, Alena. *Homo faber : pracovní motivy ve starých vyobrazeních*. Praha : Academia, 1967.

JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

HÜCKE, Jan. *Sbírka historických památek řemesla kožešnického od jeho vzniku až do spojení všech tří cechův pražských roku 1785*. Praha : Nákladem Společenstva kožešníků v Praze, 1939.

RYBIČKA, Antonín. Pomůcky k heraldice a sfragistice domácích : znaky a pečeti cechovní. *Památky archeologické a místopisné* 1880, s. 454–470.

VOLF, Miroslav – HAAS, Antonín. *Archivní příručka : Sborník přednášek o archivní praxi*. Praha : Svoboda, 1948.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti 16. věku v Čechách*. Praha, 1909.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha, 1906.

Inventární seznam

Inventární číslo	Obsah	Časový rozsah	Evidenční jednotka
------------------	-------	---------------	--------------------

I. Listiny

1	<p>1651, říjen 5., Plzeň</p> <p>Starší cechmířtři plzeňského kožešnického cechu udělují a vydávají na žádost cechmířtřů horšovskotýnského kožešnického cechu své artikuly. Listina obsahuje vidimus artikulí, které plzeňskému cechu udělil kožešnický cech na Starém Měště pražském 29. června 1575. Artikule zahrnují předpisy o podmínkách vřtupu do cechu, o povinnostech učedníků, tovaryšů a mířtřů, dále články chránící kožešníky před necechovními řemeslníky i před řemeslníky jiného oboru, články o pravidlech výroby a obchodu a rovněž zásady kolegiálního chování.</p> <p><i>Orig. perg., 67,5 x 48, plika 6,5 cm, česky, pečeť vydavatele v dřevěné misce přivěšená na pergamenovém proužku</i>
<i>Předchozí signatura: A II 5</i></p>		lio1
2	<p>1657, listopad 24., Horšovský Týn</p> <p>Purkmířtř a rada města Horšovský Týn potvrzují kožešnickému cechu artikule, které mu propůjčil plzeňský kožešnický cech.</p> <p><i>Orig. perg., 74 x 46,5, plika 11 cm, česky, pečeť vydavatele v dřevěné misce přivěšená na pergamenovém proužku</i>
<i>Předchozí signatura: A II 5</i></p>		lio2

II. Knihy

3	Generální cechovní patent <i>Německy, 20 x 31,5 cm, papírová vazba</i>	1731	ukn1
4	<p>Generální cechovní artikule
(General-Zunft-Artikulen für die Zunftten deren königl. Boheimbischen Erb-Landen)</p> <p><i>Německy, 21 x 31 cm, vazba z lepenky a papíru, hřbet a rohy kožené</i></p>	1739	ukn2
5	<p>Kniha opisů nařízení
(Patent-Buch der Ehrſamen Kirschnerzunft in Teinitz)</p> <p><i>Německy, 21 x 34 cm, vazba z papíru a lepenky</i></p>	1786–1813	ukn3

Inventární číslo	Obsah	Časový rozsah	Evidenční jednotka
6	Kniha přijatých a vyučených učedníků (Aufding- und Freisprech Buch der Ehrsamen Kirschnerzunft in Teinitz) <i>Německy, 11 x 34 cm, kožená vazba s pozlacenou ořízkou</i>	1759–1840	ukn4
7	Kniha nově přijatých mistrů (Meister-Buch der Ehrsamen Kirschnerzunft in Teinitz) <i>Německy, 22 x 34 cm, kožená vazba</i>	1760–1836	ukn5
8	Kniha příjmů a vydání cechu (Rechnungs- Buch der Ehrsamen Kirschnerzunft in Teinitz) <i>Německy, 24 x 38 cm, vazba z lepenky a papíru, hřbet a rohy kožené</i>	1801–1856	ukn6

III. Spisy

9	Opis statut vydaných pro horšovskotýnský kožešnický cech Adamem Matyášem Trauttmansdorffem 26. června 1679 podle vzoru cechovních statut Regensburgu z roku 1671	[1700]	kar1
10	Oběžníky (o provozování živnosti, o cechovních poplatcích)	1823	kar1
11	Přehled vyučených a nově přijatých mistrů kožešnického cechu	1830	kar1
12	Sociální podpora (žádost vdovy po kožešnickém mistrovi o příspěvek z cechovní pokladny)	1834	kar1
13	Účetní doklady	1809–1851	kar1
14	Osobní doklady členů cechu (abecedně)	1760–1835	kar1

IV. Typáře

15	Pečetidlo, mosazný kotouč o průměru 39 mm, s krátkým pevným křídélkem, celková výška 17 mm. V pečetním poli štít napříč přetažený kožešinami, nad nimi holubice s větvičkou v zobáku, nad štítem helm, nad ním opět holubice s větvičkou v zobáku, z helmu visí po obou stranách přikryvadlo. Kolem helmu letopočet 1657. Pečetní pole lemováno vavřínovým věncem. Opis majuskulou od pečetního pole oddělen linkou: PECZET : CECHV : RZEMESLA : KOZISS : WMES : TEG : HORSO	[1657]	pec1
----	---	--------	------

Název archivní pomůcky (archivního fondu):	Cech kožešníků Horšovský Týn
Značka archivního fondu:	Cech kožešníků H. Týn
Časový rozsah:	1651–1856
Počet evidenčních jednotek:	10 (2 listiny do roku 1850, 6 úředních knih, 1 karton, 1 pečetidlo)
Počet inventárních jednotek:	15
Rozsah v bm:	0,26
Stav ke dni:	16. 9. 2014
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	10
Počet exemplářů:	4
Pomůcku schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 16. 9. 2014 čj. SOAP/010-0649/2014